

Tasavvuf

MELAMİYYE TARİKATI

Selçuk ERAYDIN
İstanbul Yüksek İslâm
Enstitüsü Öğretim Üyesi

ELÂMİYYE Tarikatı'nın müessisi ile Akşemseddin hakkında yazılmış olan menkıbeyi, bu tarikatın özellikleriyle alakalı bulduğumuz için, yazımıza da bu menkıbeyi naklederek başlıyoruz.

Hacı Bayram Veli'nin irtihâlinden ve Akşemseddin'in irşad makâmına geçmesinden sonra, Hacı Bayram'ın halifelerinden Bursalı Bıçakçı Seyyid Ömer Dede (Emir Sikkini) de Göynük şehrine geldi.

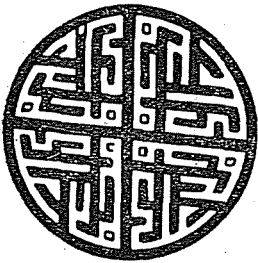
Bayramiye dervişleri Göynük'de toplanarak Akşemseddin'den biat almışlardı. Mutadî vechile bütün dervişân dergâhta toplanarak, halka olup zikrederler, zikirden sonra da musafaha edip, seyhleri Akşemseddin'in elini öperlerdi.

Şeyh Emir Sikkini de o meclise gelir, fakat zikir halkasına iştirak etmeyip, bir köşeye çekilirdi. Bu durum karşısında Akşemseddin bir gün kendisine halka-i zikre iştirak etmemesinin sebebini sordu ve bu hâl böyle devam ederse başından tâcını alacağını söyledi.

Emir Sikkini bu söz karşısında Akşemseddin'e, cum'a namazını müteakib müridleriyle beraber kendisinin evine gelmesini, Allah murad etmişse tac ve hırkayı orada teslim edeceğini söyleyerek uzaklaştı.

Emir Sikkini, cum'a günü evinin avlusunda büyük bir ateş yaktırdıktan sonra mescide gitti. Akşemseddin ve müridânı orada bulunuyorlardı. Namaz kılındı; Emir Sikkini Akşemseddin'i evine tekrar davet ederek tac ve hırkayı orada teslim edeceğini hatırlattı.

Evin avlusuna geldikten sonra da başında tac ve sırtında hırkası olduğu haldе âteşin içine girdi. Bir müddet oturup çıktı-

ğı zaman tacı ve hırkası yanmış fakat kendisine bir şey olmamıştı (1).

O günden itibaren bu tarikat mensupları tac ve hırka giymezler. Sarı Abdullah efendi «Semerâti'l-Fuâd» da, Rif'at bey «Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye»de, La'lizâde Abdü'l-Bâki Yetim «Risâle-i Sergi-zeşt» inde bu menkıbeyi değişik şekillerde naklederler.

La'lizâde'nin bu hadiseyi naklederken diğerlerine nisbetle daha tarafgır bir yol tuttuğu şüphesizdir. Zira o, Akşemseddin'in müridlerinin, Emir Sikkini'nin Göynük'e gelmesinden sonra, kendisini terkederek, O'nun etrafında toplandıklarını, bu manzara karşısında Akşemseddin'in tehevüre kapılarak «Bir cahilin arkasına düşmenin tarikat adâbından olamayacağını, tac ve hırkası olmayan kimseye uyulmaması» gerektiğini söylediğini naklediyor (2).

Bir kimseyi yükseltmek ve onun faziletli bir kişi olduğunu kabul ettirmek için bir başkasını küçültmeye hiç de ihtiyaç yoktur. Akşemseddin gibi faziletli bir zâtın böyle bir şeye tevessül etmiyeceği şüphesizdir. Fatih Sultan Mehmed'in bütün maddî ve manevî ihsanlarını bir tarafa atarak, Göynük şehrine yerleşip, irşad vazifesine devam etme meziyetine sahip bir insanın bu derekeye düşmesi muhaldir. Kitâbü'l-Ketâib'in nakli daha makuldur.

Zikrettiğimiz bu menkıbeden murad, Emir Sikkini'nin tesis ettiği Melâmiyye-i Bayramiyye'nin diğer tarikatlardan ayrı olan husûsiyetlerini bu hadiseye bağlamaktır.

AYRICA Kitâbü'l-Ketâib'de Şeyh Emir Sikkini'nin tarikatı, Hacı Bayram Veli'den aldığı ve O'nun zamanında yüksek makâmlara eriştiği zikredilir ve şu hikâye nakledilir:

«Hacı Bayram Veli ölüm yatağına düştüğü zaman, müridlerinin ileri gelenleri odasına toplandılar. — Acaba şeyhimiz kimi halife bırakacak, kimi irşada tayin edecek? diye düşünmeye başladılar. Akşemseddin Hacı Bayram'ın sağ tarafına oturmuştu. Emir Sikkini cemaatin arka tarafında, ayakta duruyordu. Bu sırada Hacı Bayram Veli gözünü açtı ve —emir su getir— dedi. Müridlerden birisi koşup bir mağraba su getirip şeyhe uzattı. Biraz sonra tekrar gözlerini açarak —emir su getir— cümlesini tekrarladı. Yine müridandan birisi kalkarak mağrapayı alıp su getirdi. Şeyh bu suyu da içmiyerek meyva tabağına boşalttı. Bir müddet sonra Hacı Bayram tekrar —emir su getir— deyince, yanında bulunan Akşemseddin, Emir Sikkini'ye işaret ederek: —Emir suyu sen getir— dedi. Emir Sikkini'nin getirdiği sudan Hacı Bayram biraz içtikten sonra, geri kalanını Emir'e uzatarak: -- Sen de iç ki emniyye-i kübrâya nâil olasın— diye seslendi.»

Mehmed Süleyman el-Kefevî bu hikâyeyi naklettikten sonra Emir Sikkini'nin «teslim-i sırâ irşâdı olduğunu» ileri sürüyor.

Melâmiyye-i Bayramiyye taraftarlarının bu hikâyeden çıkardıkları netice şudur:

Akşemseddin zâhirde müridanın en ileri geleni ise de, Hacı Bayram Veli velâyet sırrını Emir Sikkini'ye vererek O'nu bâtinen en yüksek mertebeye ulaştırmış, Akşemseddin bu mazhariyetten mahrum kalmıştır.

La'lizâde Seyyid Abdü'l-Bâki efendi «Tâife-i Melâmiyye» adlı eserinde bu hadiseyi anlatırken, diğerlerine nisbetle daha da taraf tutan bir durum arzetmektedir. O bu hususta Hacı Bayram Veli'nin —Emir su getir— sözü üzerine Akşemseddin'in su getirdiğini, fakat Hacı Bayram'ın bu suyu içmiyerek döktüğünü rivayet eder (3).

(1) Süleyman el-Kefevî, Kitâbü'l-Ketâib, Müstakimzâde, Risâle-i Bayramiyye-i Melâmiyye, Nafiz Paşa (Süleymaniye) Nr. 1164 v 9.

(2) La'lizâde, Serdengeçti-i Melâmiyye, s. 21.

(3) La'lizâde, a.g. esr. s. 19.

MELÂMİYYE TARİKATININ ÖZELLİKLERİ

Melâmiyye Tarikatı'na intisab eden tâlib, her mürşide mürid olmaz; her velinin ve her kâmilin dâiresine girmez. O Hakk tarafından korunmuştur. Hidâyet kendisine ulaştığı zaman, kabiliyeti nisbetinde hissesini alır (4).

BU tarikatın fukarâ ve müridleri şeriat hükümlerini ve tarikat adâbını gözettikten sonra, o kimseden insanlık icabı şeriat ve tarikata aykırı bir hareket sudûr ederse o, diğer tarikat ehli tarafından reddedilir, cemiyete ve sohbetlere sokulmaz. Şayet suçunu itiraf edip, tevbe ve istiğfarda bulunursa o zaman tarikata tekrar girmesine müsaade edilir; fakat yaptığı hareketinden dolayı cezaya tabi tutulur (5).

Melâmiyye tarikatı'na mensup iki kişi bir araya geldiği veya «Kelime-i Tevhid» sohbetine câhil oldukları zaman, halk ile olan ilgiden dolayı kâlblerinde mâsivadan bir hudud bulunursa, cemiyete varıncaya kadar bu fikri kâlblerinden atmaya çalışırlar. Bu sırada şeyhlerinden de yardım isterler. Sohbeta dahil oldukları zaman, büyük-küçük herkese seviyesine göre muamele eder, musafahadan sonra «gönül haline» varıp, Hakk'ın lütfunun ve muhabbetinin gönülde doğmasına çalışırlar.

Dünya kelâmını (lisânén fikren ve hâlen) zuhûra getirmeyip kemâl-i cilâ ve isticlâ ile Hakk'ı zikrederler. Zikirden sonra dua edilir. Tarikat kâidesi üzere herkes bulunduğu yerde oturup, içlerinden güzel sesli birisi Kur'an-ı Kerim tilâvet eder.

Enbiyâ ve evliyâ menâkıbı ve ilâhiyâta ait sözler dinlenir. Bu mahalde dünya kelâmı konuşulmaz, bütün sohbetler aşk, cezbe ve muhabbete dairdir. Yabancılar bu mecliste bulunmaz, şayet bulunurlarsa, ilâhi feyz zuhûr etmez.

Âyin bittikten sonra, herkes dağılıp, işleriyle meşkul olurlar (6). Vazifeleri başında dahi «gönül hali»nden ve muhabbetullahdan ayrı düşmezler. Kalbde mâsiva gâlib olduğu zaman, yaptıkları işi bırakarak, fenâ ehli olan fukarâ ile sohbet ve iç temizliğine himmet ederler. Velhâsıl mâsivâ yükünü kâlblerinden gidermeyince huzur bulmazlar, devamlı birbirleriyle görüşüp, Allah rızası için birbirlerini severler.

Melâmiyye Tarikatı'na mensup hiçbir kimse kendini başkalarından üstün görmez; bil'akis dîn, fakir ve hakir görür. Bunlar mümkün mer-tebe uzleti ihtiyar eder, helâl kazanıp, zâhiren ve bâtinen mânevi halvet üzere olurlar. Hallerini hiçbir kimseye açmazlar, şayet aileleri bu meşrebde değilse, onlardan dahi saklarlar (7).

Melâmiyye-i Bayramiyye Tarikatı'na mensub kimseler içinde Hallac Mansur vâdisinde giderek serden geçenler olmuştur.

OĞLANŞEYN İsmâil Mu'sukî, İbn Kemalpaşazâde ve Şeyh Bâli Hamza Dede Ebu's-Euûd efendi gibi iki şeyhu'l-İslâmın fetvalarıyla katledilmiş; Şeyh Beşir Ağa da doksanlık bir ihtiyar iken idam edilmiş; Şeyh Bünyamin Kütahya Kal'asında mahbus olmuş, Şeyh Hüsameddin Ankara'da hapiste vefat etmiştir (8).

Melâmilerin husûsî bir şekil ve giyinişleri yoktur. Sülûkları mürşide tam teslimiyet ve muhabbetle itaat, iç temizliğine gayretle Allah'dan nasiblerini beklemektir. Keşif ve kerâmet istemezler; farz ve sünnetleri edâ ile iktifa ederler. Nevâfil ve evrâd yoktur. Cem'iyyet ve sohbetlere devam, murakabe ve zikir-i hafi ile meşkul olurlar. Zikir-i cehriyi pek nadir yaparlar; yabancı yanında zikirden çekinirler (9).

Bunlara göre Allah yolu gönüldür. O, dünya ve âhiret kaydıyla aranmaz. Allah'a gönülden yakın bir merci yoktur. Mü'minin kalbi beytul-lahtır arş-ı Rahmandır.

(4) a. esr. s. 11.

(5) a. esr. s. 110.

(6) a. esr. s. 117.

(7) a. esr. s. 117.

(8) Sadık Vîcdâni, a. g. esr. s. 67.

(9) a. esr. s. 68.

O halde yol gönüldür; yolcu olan insanın menzili kendisidir. Gelmek senliksiz yine senliğedir. Bilmek hakikatı anlamaktır; bulmak şühûd ve ıyân ile O'nu görmektir. Olmak, ikiliksiz, ittisal ve infisalsiz birliğe gitmektir; çünkü ittisal ve infisal hulûle itibardır.

Allah kendisinden başkasıyla müttehid olmaktan münezzehtir. O'nun gayrı olan, izâfi bir varlıktır; vücûd-ı mutlak tekdir, o halde ikiliksiz birlik vardır. En büyük huzur Allah ile beraber olmanın zevkine varmak Hakk'ın ahlâkıyla mütehalli ve O'nun sıfatlarıyla muttasif olmaktır (10).

MELAMİYYE TARİKATI ŞEYHLERİ

MELAMİYYE-İ Bayramiyye Tarikatı Ömer Dede (Emir Sikkini) vasıtasıyla Ayaşlı Bünyamin'e (916/1510) O'ndan Aksaraylı pîr Ali'ye intikâl etmiştir. Kânunî Sultan Süleyman Bağdad Şeferine giderken, Aksaray'a uğramış, kıyâfet değiştiren, Pîr Ali ile görüşmüş, duasını almış ve oğlu İsmâil Ma'sûki'yi İstanbul'a göndermek istemiştir (11).

İsmâil Ma'sûki Beyazîd ve Süleymaniye câmilerinde va'z ederek büyük bir şöhret kazanmış; söylediği sözler şeriate muhalif görüldüğünden Şeyhu'l-İslâm Kemal Paşazâde'nin fetvasıyla on iki müridiyle beraber At Meydanı'nda idam edilmiştir (935/1529).

İsmâil Ma'sûki'den sonra, Melâmiyye Tarikatı şeyhi Ya'kub olmuştur. Halk arasında «Halvâyi Baba» nâmıyla bilinir. İstanbul'da Bozdoğan kemeri altında gömülüdür (997/1589).

Daha sonra Şeyh Hasan, Şeyh Ahmed, Mehmed Dede «Kefeli» (1018/1609) Edirneli Pîr Mehmed (100/1592) tarikat şeyhi olarak zikredilir.

Pîr Ali'nin halifesi olan Hayrabolulu Ahmed Sârban (952/1545) Kânunî Sultan Süleyman Bağdad seferine giderken, devecibaşı idi. Aksaray'da Pîr Ali'ye intisab ettiği için Melâmiler O'nu Pîr Ali'nin vârisi kabul etmişlerdir.

Ahmed Sârban Ahmedî ve Gaygusuz mahlasıyla pek çok şiirler yazmıştır.

Ahmed Sârban'dan feyz alanlar:

Vizeli Alâeddin (970/1562), Gazenfer Dede (974/1566), Sağlı Emir, Seyyid Osman efendi (1003/1594) Seyyid Ca'fer (1051/1641) Şerif İbrahim (1090/1679), Gazanfer'dir (1112/1700).

Ahmed Sârban'ın halifesi, Ankaralı Seyyid Hüsameddin'dir (964/1557). O'nun halifesi Bursalı Şeyh Hasan (Hasan Kabâdüz) dir (1010/1601).

Hasan Kabâdüz'un halifeleri arasında Abdullah Bosnevi (1054/1644-45) ve Hüseyin Lâmekâni zikredilir (1034/1625) (12).

Lâmekâni'nin Melâmiler arasında meşhur ilâhisi:

«Pâk eyle gönül çeşmesini tâ durulunca
Dik tut gözünü gönlüne gönlün göz olunca
Efkârı ol, dil desdisin ol çeşmeye tut dur
Ol âb-ı safâ-bahş ile ol desti dolunca»

diye başlar (13).

Lâmekâni, Şeyh Münir efendinin devran aleyhinde verdiği fetvâya karşı, cevap mahiyetinde güzel bir mektubu vardır (bk. a. esr. s. 124-125).

(10) Haririzâde, Tıbyanü'l-Vesâil, İbrahim Efendi (Süleymaniye) Nr. 430-432, v. 144.

(11) M. Ali Ayni, H. Bayram Veli, İst. 1343, s. 117.

(12) a. esr. s. 123.

(13) a. esr. s. 123.